

הוספה
מייוחדת

עמ' כד

לפרשת עזבתי

עיונים וביאורים בפרשת השבוע

גליון תרמד

ערש"ק פרשת חוקת ה'תשע"ח

מדוע נעשה הנחש מממונו של משה?

"חוקה" - בכל המצוות כולן

בהא דלא יהא אכזרי מלמחול

כל אחד שייך לעבודה שבלב

אור
החסידות

פתח דבר

בעז"ה.

לקראת שבת קודש פרשת חוקת, הננו מתכבדים להגיש לקהל שוחרי התורה ולומדי, את קונטרס 'לקראת שבת' (גליון תרמד), והוא אוצר בלום בעניני הפרשה מתוך רבבות חידושים וביאורים שבתורת נשיא ישראל ומנהיגו, כ"ק אדמו"ר מליובאוויטש זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע.

וזאת למודעי, שבדרך כלל לא הובאו הביאורים כפי שנאמרו, ואף עובדו מחדש ונערכו ע"י חבר מערכת, ולפעמים בעת העיבוד הושמט ריבוי השקו"ט בפרטי הענינים והרחבתם עם המקורות כפי שהם מופיעים במקורם [ובפרט במדור "חידושי סוגיות", שמופיעים כאן רק עיקרי הדברים], ויש להיפך, אשר הביאורים נאמרו בקיצור וכאן הורחבו ונתבארו יותר ע"פ המבואר במקומות אחרים בתורת רבינו. ופשוט שמעומק המושג וקוצר דעת העורכים יתכן שימצאו טעויות וכיו"ב, והם על אחריות המערכת בלבד, ושגיאות מי יבין.

ועל כן פשוט שמי שבידו הערה או שמתקשה בהבנת הביאורים, מוטב שיעיין במקורי הדברים (כפי שנסמנו על-אתר או בתוכן הענינים), וימצא טוב, ויוכל לעמוד בעצמו על אמיתת הדברים.

ויה"ר שנוזכה לקיום היעוד "כי מלאה הארץ דעה את ה'", ונוזכה לשמוע תורה חדשה, תורה חדשה מאתי תצא, במהרה בימינו ותיכף ומיד ממש.

בברכת שבתא טבא,
מכון אור החסידות

מכון אור החסידות

סניף ארץ הקודש
ת.ד. 2033
כפר חב"ד 6084000
03-738-3734
Likras@likras.org

Or Hachasidus

Head Office
1469 President St. #BSMT
Brooklyn, NY 11213
United States
(718) 534-8673

צוות העריכה וההגהה: הרב לוי יצחק ברוק, הרב משה גורארי,
הרב מנחם מענדל דרוקמן, הרב צבי הירש זלמנוב, הרב שלום חריטונוב, הרב מנחם
טייטלבוים, הרב אברהם מן, הרב יצחק נוב, הרב מנחם מענדל רייצס, הרב אליהו שוויכה

מקרא אני דורש

ביאורים ופירושים בפשוטו של מקרא

אכזריות במחילה – מאי היא?

מדוע כותב רש"י שחיוב מחילה לומדים ממחילת משה ולא ממחילת אברהם? / מדוע נצטווה משה לעשות ה"נחש" ממזון שלו? / ביאור שני אופנים במחילה שלפי זה יבואר החילוק בין מחילת משה למחילת אברהם

בפרשתנו מספר הכתוב על זה ש"וידבר העם באלקים ובמשה וגו'" (כא, ה), ונענשו בנחשים שרפים שנשכו בעם, ואז "ויבוא העם אל משה ויאמרו חטאנו, כי דיברנו בה' ובך, התפלל אל ה' ויסר מעלינו את הנחש – ויתפלל משה בעד העם" (כא, ז). ובפירוש רש"י:

"ויתפלל משה – מכאן למי שמבקשים ממנו מחילה, שלא יהא אכזרי (מ) למחול".

[הגירסא הנפוצה היא "שלא יהא אכזרי מלמחול", אמנם בדפוס ראשון ובכמה כתבי-יד הגירסא היא "אכזרי למחול". ויומתק ע"פ המבואר לקמן בזה, ודו"ק].

והעירו המפרשים (באר בשדה. מלאכת הקודש. ועוד), שמקור דברי רש"י הוא במדרש תנחומא על אתר (ועד"ז במדרש רבה – פי"ט, כג), ושם איתא:

"להודיע ענוותנותו של משה, שלא נשתהה לבקש עליהם רחמים, ולהודיעך כח התשובה – כיון שאמרו 'חטאנו' מיד נתרצה להם, שאין המוחל נעשה להם אכזרי. וכן הוא אומר 'ויתפלל אברהם אל האלקים וירפא אלקים את אבימלך ואת וגו'".

והיינו, שהמדרש מביא שכבר מצינו הנהגה כזו אצל אברהם – שכאשר אבימלך ביקש את מחילתו לאחר שלקח את שרה אשתו, נעתר אברהם לבקשתו והתפלל לרפואתו (וירא כ, יז) ; וכן הוא במשנה במסכת בבא קמא (צב, א), שמביאים רא' לכל אדם שצריך למחול לחבירו – מהנהגת אברהם שמחל לאבימלך והתפלל עליו.

ומעתה צריך ביאור בלשון רש"י: "מכאן למי שמבקשים ממנו מחילה שלא יהא

אכזרי מלמחול" – דלכאורה, זה שצריך למחול למדנו כבר מאברהם, וכיצד מדגיש רש"י שהדבר נלמד "מכאן", ממש דוקא?!

ב. והנה, כשבאים להשוות בין ה"מחילה" שבשני המקרים, נראה שאצל אברהם יש חידוש גדול יותר:

אברהם התפלל לה' בשביל אבימלך ופעל מיד את רפואת אבימלך ובני ביתו – ואילו במשה, הוא אמנם מחל להם והתפלל "בעד העם", אבל העונש לא סר מהם מיד, אלא על ידי מעשה נוסף, וכהמשך הכתוב (כא, ח-ט):

"ויאמר ה' אל משה, עשה לך שרף ושים אותו על נס, והי' כל הנשוח וראה אותו וחי. ויעש משה נחש נחושת וישימהו על הנס, והי' אם נשך הנחש את איש והביט אל נחש הנחושת וחי".

ומעתה קשה יותר מדוע מפרש רש"י שלמדים את חיוב המחילה "מכאן" דוקא – שהרי נראה שמחילת משה לא היתה שלימה כ"כ כמו מחילת אברהם, ולכן הוצרכו לפעולה נוספת של עשיית נחש נחושת וכו'.

אמנם כד דייקת שפיר י"ל שאדרכה, זה שנצטווה משה "עשה לך שרף ושים אותו על נס וגו'" מוכיח שהיתה מצידו מחילה גדולה ועמוקה יותר מהמחילה שהיתה באברהם, וכדלקמן.

ג. ביאור הענין (וראה גם לקמן מדור "חידושי סוגיות" בארוכה בזה):

בענין המחילה – שאדם בא למחול לחבירו שחטא כנגדו – יש כמה אופנים, ובכללות אפשר לחלקם לשנים:

יש שהמחילה היא בפשטות – על מעשה החטא: כיון שחבירו חטא כנגדו וחטא זה עלול להביא לעונש, הרי הוא סולח לו על מעשה החטא ובכך פועל להעברת החטא וממילא לסילוק העונש;

אולם יש שהמחילה היא עמוקה יותר, באופן שהוא מוחל ומביא לתיקון האדם הפוגע עצמו – הנפגע (אינו רק "מוותר" וסולח על אותו מעשה חטא פרטי, אלא שהוא) מתעניין ופועל לתיקון מצבו הכללי של האדם הפוגע, באופן שמתבטל כל רגש של טינה וכעס, ועד שמגיעים למצב שהפוגע נעשה מרוצה וחביב כאילו לא חטא מעולם!

ובזה הוא החידוש שבמחילת משה לגבי מחילת אברהם:

אצל אברהם מצינו את ענין המחילה במובן הפשוט – אבימלך חטא כנגדו ונענש מן השמים, וכאשר הוא בא וביקש את מחילת אברהם הסכים אברהם למחול לו על מעשה החטא, ואכן הוא התפלל עליו וסר ממנו העונש;

אמנם אצל משה היתה המחילה באופן עמוק יותר, וכדהגשת הכתוב "ויתפלל משה **בעד העם**" [שתיבות אלו לכאורה מיותרות – וראה גם באר בשדה ומלאכת הקודש שעמדו בזה]:

משה התפלל "בעד העם" גופא, כלומר: הוא לא רק סלח להם על זה שדיברו כנגדו מתוך כוונה לבטל את העונש הפרטי של "הנחשים השרפים", אלא ביקש ורצה שיתוקן מצבו של "העם" בכפף, מכיון שמחל להם באופן שלם.

ומעתה יש לפרש דברי רש"י "מכאן למי שמבקשים ממנו מחילה שלא יהא אכזרי (מ) למחול": הרבותא שלמדים "מכאן" אינה עצם ענין המחילה (שזה יודעים כבר מאברהם, כנ"ל), אלא החידוש הוא שהמחילה צריכה להיות בל"ב ש"ם וללא כל "אכזריות", כלומר: אין להמוחל להסתפק בזה ש"מוותר" על הפגיעה מתוך כוונה לסלק העונש, אבל עדיין נשארת בלבו קפיידא וטינא כו' – אלא עליו למחול באופן שלם, ללא כל תערובת "אכזריות" בתוך המחילה.

[כלומר: רש"י בא לשלול מצב של "אכזרי למחול" – שהוא מצד אחד מוחל בפועל, ומצד שני עדיין יש "אכזריות" בלבו ולכן אינו מוחל בלב שלם. והוא בדוגמת מה שמצינו לענין צדקה, ש"הנותן צדקה לעני בסבר פנים רעות . . אפילו נתן לו אלף זהובים איבד זכותו או הפסידה" (רמב"ם הל' מתנות עניים פ"י ה"ד)].

ד. ומכיון שמשה התפלל "בעד העם" גופא, מתוך כוונה להביאו לתיקון ש"ם וכפף – לכן השיב לו הקב"ה: "עשה לך שרף ושים אותו על נס וגו'".

אם היתה הכוונה רק להסיר החטא ולסלק העונש הפרטי – אז היתה הרפואה יכולה לבוא מיד (וכמו באברהם ואבימלך), אך כיון שהמטרה היתה להיטיב עם העם באופן שלם – לכן צוה הקב"ה שהרפואה תבוא באופן שעם ישראל יעשו תשובה אמיתית, וזאת על ידי שהיו "מסתכלין בלפני מעלה" – על ה"נחש נחושת" שהושם במקום גבוה – ומשעבדין את לבם לאביהם שבשמים", כפי שמבאר רש"י בהמשך הענין (כא, ח-ט), שעל ידי זה יוטב מצבם ויתוקן בכפף.

[וזהו גם הטעם שנעשה בדמות נחש – לעורר אותם ביותר לחזור בתשובה שלימה, כשוראים את אותו דבר שגרם להם היזק וצער (גור ארי' על רש"י שם)].

וזהו גם שאמר הקב"ה למשה "עשה לך שרף" – שפירושו "משלך" (ראה פרש"י בהעלותך יו"ד, ב):

לכאורה, כיון שהעם הם אלו שחטאו, הרי היו צריכים להביא ה"שרף" משלהם, משל ציבור!

אלא שהם הם הדברים, שמשה מחל לישראל במחילה עמוקה ושלימה – באופן שהענינים שלהם נוגעים הם לו בעצמו, ולכן הוא מתעסק בהטבת מצבם כענין "איש" שלו וכו'. ודו"ק בכ"ז.

פנינים

עיונים וביאורים

בדרך שהראו ענני הכבוד, כי אם דרך "האתרים" –
הדרך שסללו המרגלים.

(ע"פ לקוטי שיחות ח"ל"ח עמ' 78 ואילך)

מדוע "ישראל הם משה"?

וישלח ישראל מלאכים אל סיחון מלך האמורי

ובמקום אחר תולה השליחות במשה כו', שמושה הוא ישראל
וישראל הם משה, לומר לך שנשיא הדור הוא ככל הדור כי
הנשיא הוא הכל
(כא, א. רש"י)

לכאורה צריך ביאור, כשם שבפרטי הענין כותב
את שני הצדדים, "שמושה הוא ישראל וישראל הם
משה", כך הו"ל לכאורה לפרט בסיכום פירושו, לא
רק "שנשיא הדור הוא ככל הדור" אלא גם "וכל הדור
הוא כמו הנשיא" וכיו"ב?

ויש לבאר, שאכן יש כאן ביאור לשני הענינים,
כי "נשיא הדור הוא ככל הדור" הוא ביאור על זה
ש"משה הוא ישראל", וזה ש"הנשיא הוא הכל" הוא
ביאור על זה ש"ישראל הם משה":

זה ש"משה הוא ישראל" הוא לפי "שנשיא הדור
הוא ככל הדור", כלומר, אין הטעם לזה שאפשר לכתוב
"משה" או "ישראל" מפני שמדובר בהתעסקותו של
משה בענין השייך לצרכי כלל ישראל, ובזה אין הוא
איש פרטי, אלא הוא עושה זאת עבור הכלל, ולכן
אין חילוק בדבר זה בינו (העושה בפועל) לישראל
(שבשבילים נעשה) – אלא הטעם לזה ש"משה הוא
ישראל" הוא היות משה "נשיא הדור", ובמילא הרי
הוא איש צבורי בעצם מהותו, ולכן הרי הוא "ככל
הדור", ומה שהוא עושה הרי זה עשיית ישראל.

וכן לאידך, זה ש"ישראל הם משה" הוא לפי
"שהנשיא הוא הכל": "הכל" קאי על כל צרכי הכלל.
ומכיון ש"הכל" – כל מה שיש אצל בני ישראל בא
מכת ה"נשיא" – משה רבינו – כמו שמצינו, שכל
הצרכים הגשמיים של ישראל במדבר, אכילה (מן
ובשר) ושתי', קיבלו על ידי משה, וכן כל התורה
נמסרה להם על ידי משה – על כן "ישראל הם משה",
כי "הכל" – כל מה שיש להם – מכחו של משה –
הנשיא – בא.

(ע"פ לקוטי שיחות ח"ל"ח עמ' 131 ואילך)

"דרך הנגב" ו"דרך האתרים"

וישמע הכנעני מלך ערד יושב הנגב כי בא
ישראל דרך האתרים וילחם בישראל גו'

דרך הנגב שהלכו בה המרגלים
(כא, א. רש"י)

לכאורה תמוה: א. אם "דרך האתרים" היא היא
"דרך הנגב" מדוע פתח הכתוב ב"יושב הנגב" וסיים
ב"דרך האתרים", והו"ל לפתוח ג"כ ב"יושב האתרים"
או לסיים ב"דרך הנגב"? ב. וכי משום שהמרגלים
הלכו דרך הנגב נקראת הדרך על שמם – "דרך
האתרים", דמה ענין הליכת המרגלים לכאן (כן הקשה
השפ"ח)?

ויש לומר הביאור בזה:

לעיל פירש רש"י על "וישמע הכנעני" – "שמע שמת
אהרן ונסתלקו ענני כבוד", ולכאורה פירוש זה מוקשה
הוא, שהרי מפורש בהמשך הכתוב שהדבר ששמע
"הכנעני" הי' "כי בא ישראל דרך האתרים", וא"כ מנא
לן להוציא הכתוב מפשוטו ולפרש ששמע הכנעני על
מיתת אהרן וסילוק ענני הכבוד? ועכצ"ל ששמועה זו
מוכחת מעצם השמועה ששמע הכנעני, שבאו ישראל
דרך האתרים". ולכן פירש רש"י שפירוש "האתרים"
הוא שדרך זה הלכו בה המרגלים, ואם הלכו ישראל
בדרך זה כבר מובן שנסתלקו ענני הכבוד.

ביאור הדבר: עד אז היתה הליכת בני" במדבר על
פי העננים שהלכו לפניהם "נחוחותם הדרך" (בשלח יג,
כא), ועתה שנסתלקו העננים, איך ידעו ישראל היכן
ללכת? וע"ז אומר הכתוב שהלכו "דרך האתרים" –
שהלכו בדרך סודית, שסללו המרגלים.

וזהו ששמע הכנעני שבני" אין להם ענני הכבוד
לנחוחות הדרך, ולכן לא הלכו את דרך הנגב ע"פ ענני
הכבוד, אלא הולכים בדרכם של המרגלים, וכיון
שנסתלקו ענני הכבוד שהיו מגינים על ישראל – "וילחם
בישראל" (וראה גם פי' שירי קרבן לירושלמי ריש יומא).

ומתורצות כל הקושיות, דשמועת סילוק ענני הכבוד
מבוארת במה ששמע הכנעני שבאו "דרך האתרים",
ומבואר ענין הליכת המרגלים לכאן, וגם מה שפתח
בנגב וסיים באתרים מבואר, כי היא היא השמועה
ששמע הכנעני, שביאת ישראל "דרך הנגב" לא היתה

יינה של תורה

ביאורים בעניני הפרשה על דרך החסידות

"חוקה" – בכל המצוות כולן

לקיים גם את ה"משפטים" כמו מצוות פרה אדומה / טעמי המצוות עצמם הם בבחינת "גזירה היא מלפני" / חקיקה באבן טובה שאינה מעלימה על זיו ויופי האבן

אודות מצוות פרה אדומה נאמר בריש פרשתנו "זאת חוקת התורה". "חוקה" היא סוג מצווה שאין בה טעם מובן לאדם, ועל כן היא נקראת בשם חוקה – "גזירה היא מלפני אין לך רשות להרהר אחרי" (רש"י ריש פרשתנו).

והנה, מן הלשון "זאת חוקת התורה", משמע שזו החוקה היחידה בתורה. ואף שישנם חוקים נוספים, כמו "אכילת חזיר ולבישת שעטנז" (רש"י תולדות כו, ה), מכל מקום נחשבת פרה אדומה דווקא לחוקה שאין בה טעם והבנה כלל. וכפי שאמר שלמה החכם מכל האדם "על כל אלה [המצוות] עמדתי, ופרשה של פרה אדומה חקרתי ושאלתי ופשפשתי, אמרתי אחכמה והיא רחוקה ממני" (במדבר רבה פי"ט, ג).

והנה, בסה"ק (לקוטי תורה ריש פרשתנו, וראה ג"כ אוה"ח כאן) נתבאר שמשמעות "זאת חוקת התורה", היא שמצוות פרה אדומה היא כללות התורה כולה, והיינו ש"זאת" – פרה אדומה, כוללת את "חוקת התורה" כולה.

ונמצאו כאן שני קצוות: מחד, פרה אדומה היא נבדלת ומיוחדת משאר מצוות התורה, ואפילו משאר החוקים שבתורה, ועל כן נקראת דווקא היא בשם "חוקת התורה" – שהיא במיוחד חוקה בלא טעם ודעת, ומצד השני דווקא "חוקה" זו כוללת את כל מצוות התורה כולן, גם את המצוות שיש להן טעם.

ולכאורה הרי זה תרתי דסתרי: מכיוון שמצווה זו מתייחדת בכך שאין בה הבנה כלל, כיצד יכולה היא לכלול בתוכה את שאר המצוות שיש בהן הבנה והשגה?

ויש לבאר היטב משמעות עניין החוקים בעבודת ה', והמיוחד במצוות פרה אדומה, ואזי יתברר איך דווקא היא קשורה בעבודת קיום המצוות כולן.

לקיים גם את ה"משפטים" כמו מצוות פרה אדומה

שלוש סוגים יש במצוות שציווה הבורא ית"ש (ראה רמב"ן דברים ו, כ):
 "משפטים" – הן המצוות המובנות בשכל, ועד שהאדם מעצמו הי' יכול להשיג את נחיצותן.

"עדות" – הן המצוות שניתנו לזכר מאורע מסוים כיציאת מצרים ובריאת העולם. ואמנם לא הי' האדם מעצמו קובען, אך מאחר שניתנו הוא מבין ומסכים להן.

"חוקים" – הן המצוות שלמעלה מטעם ודעת, ומקיימים אותן משום גזירת המלך בלבד.

והנה, יסוד מוסד בסה"ק (ראה ספר המאמרים קונטרסים ח"א עמ' קפ, א ואילך. ועוד) שגם את המצוות של סוגי ה"משפטים" וה"עדות" יש לקיים אך ורק משום שכן גזר וציווה השי"ת, ולא משום הסכמת השכל. הן אמת שיש למצוות אלו טעם והגיון, אך אין זאת שצריך לקיימן משום ההגיון, אלא יש לקיימן בקבלת עול מלכות שמים.

ועל כך נאמר "זאת חוקת התורה", שמצוות פרה אדומה כוללת את המצוות כולן – כשם שקיום מצוות הפרה נעשה מתוך קבלת עול פשוטה משום שאין בה טעם כלל, כך קיום כל המצוות כולן צריך להיעשות בקבלת עול, אף על פי שיש בהן טעם וביאור שכלי.

אלא שיסוד זה מעורר תמיהה גדולה: מכיוון שיש לקיים את המצוות כולן בקבלת עול מלכות שמים ולא מצד השכל, מדוע חילק השי"ת את מצוותיו גם לסוגים כאלו שיש בהם טעם והבנה, ולכאורה היו כל המצוות צריכות להיות חוקים בלא טעם?

והמענה לתמיהה זו, הוא שאכן יש לקיים מצוות אלו גם מצד הטעם וההבנה, אך זה גופא שהוא מבין ומשיג ומקיים את מה שהבין – הוא משום גזירת וציווי ה' שנתן בתורתו מצוות של "עדות" ו"משפטים", וציוונו לחקור בטעמיהם ובסברותיהם ולקיימם גם מחמת טעמים אלו.

אין זאת שהאדם מחשיב את שכלו והגיונו, ועל כן הוא מציית לשכלו ומקיים את המצוות שהבין והשיג, אלא הוא שומע את ציווי השי"ת לקיים את המצוות כולן, ומקיים את רצונו ית' להבין חלק מן המצוות, ולקיימן גם מצד הטעם. ונמצא שאת כל המצוות כולן, גם את העדות והמשפטים, מקיים האדם מצד רצון השי"ת וציוויו.

טעמי המצוות עצמם הם בבחינת "גזירה היא מלפני"

ההשוואה בין מצוות פרה אדומה לשאר המצוות כולן, אינה רק בדרך הקיום שלהן – שיש לקיים כולן מתוך קבלת עול, אלא היא השוואה גם בעצם מהותן של המצוות:

יכול האדם לטעות ולחשוב שהמצוות מסוג ה"חוקים" הן בדרגה גבוהה ועליונה מאוד, ועל כן הן אינן מתלבשות בהבנה והשגה, כיוון שהן מרוממות ונעלות מהבנה. אבל המצוות מסוג "משפטים" ו"עדות" הן מצוות "נמוכות" יותר, ששייכות להתלבש בשכל, ועל כן יש להן טעם.

ועל זאת מדגיש הכתוב – "זאת חוקת התורה": כל המצוות כולן הן "חוקה" של השי"ת, כולן ביטוי רצונו ית' שלמעלה מעלה מהתלבשות בשכל והשגה.

אלא שמכל מקום עלה ברצונו ית', שמצוות אלו, למרות היותן בעצם למעלה מן השכל, יתלבשו בשכל והשגה. ונמצא שעצם מה שמצוות אלו מתלבשות בשכל, הרי זה "חוקה" ו"גזירה היא מלפני", כי באמת הן למעלה מן השכל וההבנה לגמרי.

ומעתה מובן ביתר שאת שיש לקיים גם את ה"משפטים" וה"עדות" אך ורק משום ציווי ה'. ואמנם יש להבין את הטעם וההשגה שבהם, אך הבנה זו גופא היא משום שזהו רצון ה', שציווה להשיג ולהבין את אותם הטעמים ש"הלביש" בהם את המצוות בתוה"ק.

חקיקה באבן טובה שאינה מעלימה על זיו ויופי האבן

מעלת קיום המצוות באופן של "חוקת התורה", למעלה מהבנה והשגה, תובן על פי משמעות עניין "חוקה" בלשון הקודש:

"חוקה" היא מלשון "חקיקה" (ראה לקוטי תורה ריש פרשתנו). חקיקה היא אופן כתיבה הנעלה יותר מכתיבה בדיו על הקלף: כאשר כותבים בדיו על הקלף, אין הדיו הופך לחלק מן הקלף עצמו, והוא מסתיר עליו. ואילו בחקיקה באבן טובה הופכות האותיות לחלק ממהות ומציאות האבן, ואינן מסתירות עלי' כלל.

וכן הוא בהפרש בין המצוות של "משפטים" ו"עדות" לבין מצוות מסוג ה"חוקים": רצונו האמתי והטבעי של כל יהודי הוא לקיים את רצון השי"ת. ולא משום שהוא מבין שיש תועלת בדבר או משום שכן מחייבים אותו או מאיימים עליו, אלא נפשו חפצה באמת לקיים את כל ציווי הבורא ית"ש (ראה רמב"ם הל' גרושין ספ"ב).

והנה, כאשר מקיים האדם את המצווה משום הטעם והמעלה השכלית שבה, הרי זה בבחינת "אותיות הכתיבה" – כי ההבנה של טעם המצווה מסתירה על הרצון הפשוט שלו לקיים את רצון השי"ת, כהעלם הדיו על הקלף. ותמורת שתהי' הקבלת עול הפשוטה נרגשת, יש העלם והסתור של הבנת השכל.

אמנם, כאשר מקיים את מצוות פרה אדומה, הלא הדבר בבחינת "אותיות החקיקה" – אין במצווה זו שום דבר המסתיר על הקבלת עול הפשוטה שבנפש היהודי, כאותיות

החקיקה שאינן מסתירות מאום על האבן טובה, והרי הוא מקיים את המצווה בגלוי אך ורק משום שכן ציווהו הבורא.

ודרך עבודה זו של "חקיקה" צריכה להיות בכל המצוות כולן, כפי שנתבאר, שמקיימן אך ורק משום שכן ציווה הבורא ית"ש, ולא משום ההבנה השכלית שבהן. ואמנם הוא מבין ומשיג את טעם המצווה שציווהו הבורא להשיג, אך השגה זו גופא הוא משום גזירת הבורא שהלביש מצווה זו בלבוש של טעם והבנה וציווהו להשיגם.

פנינים

דרוש ואגדה

פרה אדומה – הוראה על המשך הדורות

והיתה לעדת בני ישראל למשמרת

ושלושה חלקים היו חולקין את כל אפרה כי זה שניתן בחול, ה' מוכן ומוצנע, שנאמר והייתה לעדת בני ישראל למשמרת, מלמד שמצניעין ממנו, וכן היו מצניעין מאפר כל פרה ופרה ששורפין בחול

(יט, ט. רמב"ם הל' פרה אדומה ספ"ג)

בדין "למשמרת" בפרה אדומה מצינו שני דברים נפלאים: א. אפר כל פרה ופרה ה' נשאר "למשמרת" לכל הדורות שלאחרי זה, עד "הפרה העשירית שיעשה מלך המשיח" (רמב"ם שם). ב. אפר כל פרה ה' קשור לכל הפרות שנעשו בדורות שלפני זה, עד לפרה הראשונה שעשה משה, וכמפורש במשנה (פרה ספ"ג) "שהיו מזין עליו (על הכהן השורף את הפרה) כל ז' הימים מכל חטאות שהיו שם".

והנה, בלקוטי תורה (ריש פרשתנו) מבאר כ"ק אדמו"ר הזקן נ"ע ש"מצות פרה אדומה הוא כללות התורה". ונמצא, שכללות עבודת האדם לקונו מרומזת במצות פרה אדומה. ועל פי זה יש לומר, שבדין "למשמרת" נרמזת הוראה כללית בכללות עבודת האדם לקונו, ובשני הפרטים:

א. כאשר אדם עובד עבודתו אין עליו להסתפק בזה שהוא לבדו עוסק בעבודתו כראוי, אלא עבודתו צריכה להיות "למשמרת" לדורות הבאים, היינו, שעבודתו צריכה להיות באופן ובכוונה שתהי' בזה פעולה לדורות, על בניו ובני בניו, ועל כללות עם ישראל, כך שמעמיד הוא בעבודתו דורות ישרים מבוכים עוסקים בתורה ומצוותי', ובעבודתו הרי הוא מבטיח שהדורות הבאים ימשיכו ללכת בדרכי התורה ומצוותי'.

ב. בעבודת האדם לקונו צריך שיהי' נרגש איך שהעבודה היא בהמשך לדורות שלפני זה, ומצטרף הוא להדורות הקודמים, דור אחר דור, עד לשלשת האבות וארבע האמהות. כי, עבודתו עכשיו הרי היא תוצאה מהחינוך שקיבל מדורות שקדמוהו, שהם הכשירו וסללו את הדרך שגם הוא יוכל לעבוד עבודתו, ובמילא צריך שיהי' נרגש בפעולותיו איך שהן המשך ותוצאה מדרך אבותיו.

(עי' ספר השיחות תשמ"ט ח"א עמ' 342 ואילך)

"חוקה" גם לגבי משה רבינו

ויקחו אליך פרה אדומה

ויקחו אליך - לעולם היא נקראת על שמך פרה שעשה משה במדבר (יט, ב. רש"י)

ענינה המיוחד של מצות פרה אדומה הוא היותה "חוקה", וכמפורש בכתוב "זאת חוקת התורה", שמצוה זו היא ראש ועיקר לכל המצוות מסוג ה"חוקים" אשר אין להם טעם. וכדאיתא במדרש בנוגע למצוה זו (במדבר רבה פ"ט, ג) שמצוה זו היא המצווה היחידה בתורה שגם שלמה לא עמד על הטעם לקיומה.

ולכאורה ייפלא אם כן מה שנקראת מצוה זו על שמו של משה, בשעה שאמר לו הקב"ה למשה (במדבר פ"ט, ו) "לך אני מגלה טעם פרה אבל לאחר חוקה", והיינו שמשם זכה להבין ולהשיג טעם מצות פרה. וא"כ, הכיצד נקראת מצוה זו, שמיוחדת בזה שאי אפשר להבינה, על שמו של משה דווקא, שידע טעמה?

ויש לומר הביאור בזה:

ישנו קשר עצמי ומיוחד בין רועה ישראל לצאן מרעיתו, ש"משה הוא ישראל וישראל הם משה" (פרש"י פרשתנו כא, כא). הנשיא קשור בקשר עצמי עם צאן מרעיתו, עד שכשחסרים הם דבר מה, הנה מרגיש הוא את הצער כאילו ה' החיסרון אצלו. יתר על כן, לא רק שהצער שלו על שחסר לישראל הוא צער גדול ביותר, כאילו שהוא עצמו ה' החסר, אלא מכיוון שמשם וישראל הם דבר אחד ממש, הרי מה שחסר לישראל חסר גם לו.

ואם כן, גם במצוות פרה אדומה כן הוא, דאף שנתגלה למשה טעמה, מ"מ כיוון שאצל צאן מרעיתו מצווה זו היא בגדר "חוקה", הרי היא "חוקה" גם אצל משה רבינו. ולכן נקראת מצוה זו על שמו של משה - הגם שהענין המיוחד שבמצות פרה אדומה הוא שהיא "חוקה", ומשה ידע טעם פרה - כי ע"י שמצות פרה אדומה היא חוקה לגבי ישראל, היא חוקה גם לגבי משה.

(עי' תורת מנחם ספר המאמרים מלוקט חיד עמ' כב ואילך)

חידושי סוגיות

עיון ופלפול בסוגיות הפרשה

בהא דלא יהא אכזרי מלמחול

יביא קושיית הלח"מ ועוד דיוקים במה ששינה הרמב"ם בדין מחילה בכ"מ /
יתרץ ע"פ פרש"י פרשתנו דכמה גדרים יש במחילה ובכל מקום הדגיש הרמב"ם
ע"פ המתאים לשם

(ב, י) ובהל' דעות (ו, ו), ובלח"מ נתקשה דבהל' תשובה כ' דעל המזיק חובה מלבד התשלום לבקש מחילה, ובהל' חו"מ לא נתפרש זה (והלח"מ רצה לחלק בזה בין גוזל למזיק, אבל מל' הרמב"ם בהל' תשובה משמע יותר דמיירי בכל גווני דחיוב תשלומין, עיי"ש ואכ"מ, וכן נקט בשו"ת שתי הלחם סט"ו ובקובץ על הרמב"ם הל' תשובה כאן).

ויובן בהקדים דבהל' חו"מ פירט כיצד ואימתי ימחול, "כיון שבקש ממנו החובל ונתחנן לו פעם ראשונה ושני' וידע שהוא שב מחטאו וניחם על רעתו ימחול לו", ובהל' תשובה לא טרח להביא תנאים אלו גבי המוחל, שימחול אחר בקשה ב"פ כו' (אף שבהלכה שלפנ"ז כתב מעין זה היכא דמיירי בהנמחל, המזיק, שיבקש פעם ב' וג' כו', ואכ"מ), והביא פרטים אחרים בדין

תנן בב"ק צב. גבי החובל בחבירו שמחוייב בה' תשלומין "אע"פ שהוא נותן לו אין נמחל לו (מן הצער של הברשות שביישו, טור חו"מ סי' תכב ע"פ ברייתא בסוגיין) עד שיבקש ממנו שנאמר (בדברי ה' לאבימלך על שלקח את שרה כו') ועתה השב אשת וגו', ומנין שאם לא מחל לו שהוא אכזרי (וי"ג "ומנין שלא יהא המוחל אכזרי") שנאמר (שם) ויתפלל אברהם אל האלקים וירפא אלקים את אבימלך וגו'".

והביאו הרמב"ם בהל' חובל ומזיק (ה), "ואסור לנחבל להיות אכזרי ולא ימחול (בכמה כת"י: לו) אין זו דרך זרע ישראל אלא כיון שביקש ממנו החובל ונתחנן לו פעם ראשונה ושני' וידע שהוא שב מחטאו וניחם על רעתו ימחול לו וכל הממהר למחול הרי הוא משובח ורוח חכמים נוחה הימנו". וכפל תוכן הדבר גם בהל' תשובה

התשובה רפ"ב גבי תשובה המועלת להיות חביב ורצוי כקודם שחטא). והנה מחילה הא' נסובה על החטא, והב' נסובה על האדם עצמו שלא תשאר טינא עליו, והג' עולה על גביהן דבה החטא נעקר לגמרי וכלא הי'. ומכ"ז מסתעף חילוק בצורת המחילה, בדורך הא' משתדל המוחל רק במה שנזקק ע"מ להסיר העונש מן המזיק על חטאו, משא"כ בדורך הב' וכ"ש היכא דמוחל לגמרי בלב שלם, גם הולך ומשתדל בטובת המזיק ביתר שאת להשיבו מעצם דרכו עד שיהי' בעצם איש בלתי רע (ולא רק שיימחל מעשה חבלה מסויימת זו, ועדיין איש חבלן הוא).

וזה ילפי' מפרשתנו דוקא, דאופן המחילה שמחוייב אדם צ"ל עד כדי שדואג ומסייע להמזיק, דדווקא בפרשתנו מצינו יתורא בכתוב שלא נאמר סתם שהתפלל משה, אלא נוסף ה' "בעד העם", והכוונה להשתדלות בטובת החוטאים עצמם, ולא רק תפילה להסרת העונש כבאבימלך שהתפלל אברהם לרפואתו בלבד [ועפכ"ז יומתק ביותר הא דנצטוה משה "עשה דף שרף", שהוצרך לעשות נחש הנחושת "לך", מממונו (עיי' ע"ז מד. יומא ג. ואילך), אף שנצרך לכפרת ישראל ולא לעצמו, כי בזה הוגדר דהמחילה כאן היא שהמוחל מתעסק בעצמו ומממונו להתחסד עבור כפרת החוטא. ודו"ק היטב דמטרת השרף לא היתה רק לרפואת ישראל מעונשם, אלא לשנותם לטובה כדי שיימחק עוונם באמת, דע"י השרף "מסתכלין כלפי מעלה ומשעבדין את לבם לאביהם שבשמים", ר"ה כט.].

המוחל, "יהא נוח לרצות וקשה לכעוס ובשעה שמבקש ממנו החוטא למחול, מוחל בלב שלם ובנפש חפיצה, ואפילו הצר לו וחטא לו הרבה לא יקום ולא יטור, וזהו דרכם של זרע ישראל ולבם הנכון כו". ועוד דבהל' תשובה סיים ("אסור לאדם להיות אכזרי) ולא יתפייס", ובהל' חור"מ "ולא ימחול (לו)", ובהל' דעות שתק מלהוסיף זה.

וי"ף בהקדם (ראה לעיל מדור "מקרא אני דורש") פרש"י בפרשתנו גבי נחש הנחושת ותפילת משה על העם "מכאן למי שמבקשין ממנו מחילה שלא יהא אכזרי מלמחול" (ומקורו בתנחומא), וצ"ע מש"כ "מכאן", נגד הש"ס דלא מכאן ילפינן ל' אלא ממעשה אבימלך (ואף התנחומא נקט כהש"ס, עיי' עין יוסף שם).

וי"ף דלא נתכוון רש"י שמכאן נתחדש עצם הדין אלא דמהכא ילפי' חובה חדשה בזה גופא, והוא ע"פ מה שדייק לשנות מל' הש"ס (והתנחומא), ולא נקט בסתם שלא יהי' המוחל "אכזרי", אלא "שלא יהא אכזרי מלמחול" (וכ"ה ל' הרמ"א אר"ח סי' תרו).

דהנה כמה דרגות ואופנים במחילה, יש שמוחל על ההיזק ורק ע"מ שלא ייענש המזיק, ויש שמוחל לא רק כדי שלא ייענש אלא שאינו שומר טינא בליבו, ויש המרבה יותר ומתפייס לגמרי מכל וכל עד שהנמחל נעשה חביב אצלו כקודם שהזיקו (וע"ד החילוק ביומא פו. בין תשובה מאהבה העוקרת עונו מתחילה לתשובה מיראה דמקצת שמו עליו. ועי' ל' הרמב"ם הל' תשובה ז, ד, ותניא אגרת

חזר ובקש ממנו למחול לו, צריך למחול ולא יהא המוחל אכזרי", ולא טרח לפרש שצריך למחול אחר ב' או ג' פעמים, דהא מיירי בדינים הנוגעים למידות (ו"דעות") המוחל, ומדין מידת המוחל שלא תהי' בו מידת האכזריות, הרי כבר בפעם הא' צריך שימחול לו (אף שאז עדיין ליתא להאיסור כו'), עיי' חיבור התשובה להמאירי, ב"ח פרישה וסמ"ע חו"מ סו"ס תכב.

אמנם בהל' חו"מ קאי במה שנוגע לכפרת החובל על חב"ה זו המסויימת, כמו שהדגיש בהלכה שלפנ"ז "אין מתכפר לו ולא נמחל עונו עד שיבקש מן הנחבל וימחול לו", ולזה הדגיש כאן דוקא ד"כיון שבקש ממנו החובל ונתחנן לו פעם ראשונה ושני' וידע שהוא שב מחטאו וניחם על רעתו ימחל לו", פ"י דרך כשרואה בהשתדלות המזיק והכנעתו ששב וניחם כו' ראוי הוא שיימחל ויתכפר לו עונשו.

ובהל' תשובה עוסק במה שנוגע לשלימות תשובת המזיק (ולא רק כפרתו מחבלה זו שהיתה), שע"ז מקדים בהלכה שלפנ"ז דאין תשובה מועלת בבין אדם לחברו עד שישלם לו "וירצהו" בבקשת מחילה כו', היינו דנחוצה לו מחילת הניזק ע"מ שתושלם תשובתו. וזהו שממשיך ד"אסור לאדם להיות אכזרי ולא יתפייס, אלא יהא נוח לרצות כו'" (דלכא' שייך זה להל' דעות ולמידות בנ"א, אלא) שבזה מדגיש דאופן המחילה נוגע ונחוץ להמזיק לשלימות תשובתו, דעבור זה לא די במחילה להצלה מעונש אלא שמתחסד עימו להשיבו ולהטיב מעשיו. ולכך לא

וזהו שדייק רש"י "שלא יהא אכזרי מלמחול", פ"י דלא זו בלבד שאסור הגברא המוחל להיות "אכזרי" סתם (כסתימת ל' הש"ס) היינו להתיר חבירו להיענש (דחויב זה ילפינן בש"ס מאברהם), אלא אף חידוש גבי החפצא דהמחילה היאך צ"ל, שלא תהי' אכזריות בהמחילה, היינו דצריך שתהא בדרך שהיא היפך הגמור ונקי' לגמרי מן האכזריות, מחילה בדרך התחסדות - דמי שמוחל רק כדרך הא' הנ"ל היא מחילה שיש בה שמץ אכזריות, דעדיין טינא וקפידא בליבו, ודוקא המוחל בלב שלם טהורה מחילתו מרבב אכזריות.

ובזה יש ליישב לשונות הרמב"ם, דבהל' חו"מ מיירי רק בגדרי מחילה השייכים לענין החב"ה וההיזק, היינו מחילה המכפרת על ההיזק והעבירה עצמה, שע"י שימחל לו ינצל הלה מן העונש. ובהל' תשובה מיירי בגדרי מחילה המסתעפים מענין תשובת החוטא על להבא (היינו דאינו רק כפרה למעשה ההיזק המסוים, אלא מחילה המסייעת לתשובת הנמחל להיות תשובה שלימה), דאף זה יפעל ע"י המחילה, שבמה שימחל לו הניזק ימחה עונו לגמרי ויוכל לשוב בתשובה המביאתו להיות רצוי כקודם החטא. ובהל' דעות מיירי במידות בני אדם, היינו בגדרי המחילה המסתעפים לענין מידת האדם המוחל, עיי"ש שפתח בהא ד"כשיחטא איש לאיש לא ישטמנו וישתוק כו' אלא מצוה עליו להודיעו כו'", היינו דאין ההדגשה בזה לענין החוטא, רק הוא מדיני הנהגת הניזק שלא יחזיקו שנאו בלבו, ואדרבה - "לא ישטמנו" ומצוה עליו "להודיעו", וע"ז המשיך התם, ד"אם

תשובתו דעתה בשלימותה - שע"ז צריך לא רק "למחול לו", אלא כלשונו כאן - "אסור לאדם להיות אכזרי ולא יתפייס", היינו שצריך להתפייס לגמרי כדי שיבוא חבירו לשלימות התשובה.

ובזה תתורץ קושיית הלח"מ דלעיל, דאכן למחילה דמיירי בה בהל' חו"מ למחול לו מן ה**ב"ת** הממוין לבד, לזה אינו זקוק לריצוי אם נסתלקה מכאן חבלת הממוין. משא"כ להמחילה דמיירי בה בהל' תשובה, שיוכל להיות "מרוצה וחביב", זקוק הוא לריצוי אף בשנתן לו ממונו, דמ"מ אינו דומה עדיין למי שלא חטא מעולם (ושלימות התשובה היא שיהי' כמי שלא חטא מעולם, ולא כמי שחטא ונמחל לו).

ראה להדגיש כאן דין ג' פעמים במחילה, רק הדגיש ד"בשעה שמבקש ממנו החוטא למחול, מוחל ב**ל"ב** ש**לם** ו**בנפש** חפיצה", שבזה מראה דאינו מוחל רק על עונו שעשה, אלא מתחסד עימו להשלים תשובתו שיהי' רצוי כבתחילה.

ודו"ק נמי בשינוי ל' הרמב"ם בכינוי הניזק, דבהל' חו"מ דקאי במחילה הנוגעת לסלק עונש החב"ה המסויימת שעשה המזיק, להכי כינה שם המזיק בתואר "הנחב"ה". ובהל' תשובה כינהו בל' "אדם", והיינו לפי דהתם נחוצה מחילה שאינה כרוכה וקשורה דוקא בחבלה פלונית דהשני, אלא בהטבת עצם האיש המזיק, והיינו שהניזק בתור "אדם" מחפש טובת חבירו ומסייעו שתהי' עשיית

תורת חיים

מכתבי עצות והדרכות בעבודת השי"ת

בחיי היום יום

עבודת התפילה

נחיצות ההתעסקות בעבודת התפילה ופעולתה על האדם,
עצות והדרכות לאופן התפילה וההתבוננות כהכנה אליה

התפלה אל ה'

(חוקת בא, ז)

כל אחד שייך לעבודה שבלב

במענה על מכתבו . . בו כותב ראשי פרקים מתולדות ימי חייו את אשר עבר עליו
ומצבו עתה.

והנה כבר ידועה הוראת כ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע, - שעל העובד
ה' יתברך כדבעי לא לטעות במהות עצמו הן לימין והן לשמאל, היינו שלא להשפיל את
עצמו יותר מכפי המדה ופשיטא שלא להגבי' עצמו יותר מכפי המדה.

ובמילא מה שכותב שרואה הננו שאינו שייך כלל לעבודה שבלב - הנה פשיטא
שמופרכה הנחה זו בתכלית, כי כל אחד ואחד מבני ישראל שייך לזה מאחר שתוה"ק
תובעת את זה מכל אחד ואחד ו"אין הקב"ה בא בטרונאי עם בריותיו", אלא שגם על
זה חל פסק רז"ל² "לא יגעת ומצאת אל תאמין", ואדרבה - על זה חל יותר מעל לימוד
התורה, וכמובן ממ"ש בקונטרס עץ החיים אשר בימינו אלה עיקר התנגדות הלעו"ז הוא
על ענין התפלה ויותר מאשר על ענין התורה, וכמבואר שם.

(אגרות קודש ח"ט עמ' קנדר-ה)

(1) ע"ז ג, א.

(2) מגילה ו, ב.

חיות בברכות שמונה עשרה

מה שכותב בהנוגע לו שאף שקלה עליו הכוונה באמירת תהלים בפסוקי דזמרה וכו' אינו מרגיש חיות בברכות שמונה עשרה, הנה צריך הי' להתעמק בתורת הבעש"ט וביחוד בהנוגע לענין השגחה פרטית וההתקשרות וההתאחדות שבין כל אחד מישראל להקב"ה המבוארים בכמה מקומות בתורת החסידות, ועל ידי שיתרגל ברעיונות אלו יוחקק בנפשו לא רק בהבנה אלא גם בהרגש, ובלשון רבנו הזקן בתניא קדישא ריש פרק מ"א אשר א"ס ב"ה מניח העליונים ותחתונים ומייחד מלכותו על עם ישראל ועליו בפרט כו' והנה ה' נצב עליו וכו' ומנהיגו ומשפיע כל הצטרכותו והצטרכות בני ביתו, ואז בנקל יכווין בברכות האמצעיות, ועל אחת כמה וכמה בג' ראשונות וג' אחרונות.

(אגרות קודש ח"י עמ' נח)

תפילה באריכות, על כל פנים חלק ממנה

עצה להתבוננות או להתרגש מפירוש המלות,

- מובן שכשמוסיפים על הזמן [כלומר, שמאריכים בתפילה] גם ההרגש נתגדל. ועוד ענין, כשאין אפשרי להוסיף על הזמן, כשמחלקים התבוננות לאיזה פעמים, וכידוע סיפור כ"ק מו"ח אדמו"ר, על אופן עבודתם של סוג אחד מהחסידים, שבכל יום היו מתבוננים בחלק מסוים של התפלה, התבוננות עמוקה, וליום שלאחריו ממשיכים בעוד חלק.

(אגרות קודש ח"י עמ' קצה)

מחשבת דא"ח בתפלה

במענה על מכתבו, בו שואל אם המחשבה בענין של דא"ח בתוך התפלה צריכה להיות דוקא באותיות הרב.

הנה אינו בדוקא, ואדרבה לפעמים תכופות כשחושבים הענין בלי דקדוק בהאותיות 'נמשכים' יותר ומקבלים יותר חיות, וכיון שבא לאחר הלימוד והדקדוק באותיות הרב - הרי בטח אין נוטים מן הנקודה.

בשאלתו אם לחשוב דא"ח גם קודם התפלה, נכון הדבר וכהלכה פסוקה בשלחן ערוך שקודם התפלה צריך לחשוב ברוממות הא-ל וכו'.

(אגרות קודש ח"א עמ' שפ)

להתאמץ בתפילה

ובמה שכותב שעתה קשה לו להתפלל בכוונה אף שרגיל הי' בזה במדינתו לפניו. הנה בטח זהו מפיתויי היצר, ולכן לא ישים לבו לזה כלל, יתאמץ בתפלה, ולפני התפלה וגם לאחר התפלה יאמר על כל פנים סימן אחד מספר התהלים של נעים זמירות ישראל, וכידוע שסגולה הם לכגון דא.

מהנכון אשר יבדקו את התפילין שלו וכן את המזוזות בדירתו שתהיינה כולן כשרות כדן, ובכל יום חול קודם תפלת הבקר יפריש איזה פרוטות לצדקה.

(אגרות קודש ח"ו עמ' קנז)

אין עומדין להתפלל אלא מתוך כוונה ראש

אופן ההתבוננות לפני התפלה, ובפרט בכדי שיוכל להאריך בתפלה:

כיון שבזה הענין ההתבוננות (ולא לימוד וקנין ידיעות חדשות), נכון יותר להתבונן בענין שלמדו איזה פעמים ויודע אותו, וההתבוננות תהי' או בהעמקה יותר או חזרה על הידיעה, ולהרחיבה בנוגע להפועל יוצא מזה, או מדות וכו', ובזה יש שינוי בטבעי בני אדם: כאלו שההתבוננות נקלטת אצלם יותר כשחוזרים על הענין באותיות הרב, ויש שאדרבה כשחוזרים על התוכן ולא על האותיות.

(אגרות קודש ח"כ עמ' נב)

דרכי החסידות

שיחות ומכתבים בענייני עבודת ה'

מכ"ק אדמו"ר מוהריי"צ מליובאוויטש זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע

הכרתת הדקות דדקות של הרע

מאמר חסידות המבאר את תפילת שמונה-עשרה בעבודה הרוחנית בנפש האדם; לעתים קשה לכרות את דקות הרע יותר מגסות הרע

בְּאֵר חֲפִירָה שְׁרִים בְּרוּחַ נְדִיבֵי הָעַם

חפירה היא להשליך את רובי הארץ הגסים וכו' היא להשליך את הצורות וחול הדק [חפירה - העברת גסות הרע, כר']

- העברת דקות הרע

(חוקת כא, יח. ע"פ לקוטי תורה חוקת סב, ד)

עיקר הבקשה צריכה להיות על החסרון ברוחניות

...הנה רוב ברכות שמונה-עשרה הן בקשות. וכמו בקשת חנינת הדעת, עזרת התשובה, סליחה, גאולה, רפואה וכו' שהן י"ב ברכות האמצעיות שאדם שואל צרכיו בהן, וענין הבקשה אינו שייך כי אם כשחסר לו, כשיועד ומרגיש את החסר לו הרי הוא מבקש שימולא החסרון, אבל כשאינו מרגיש ויודע שחסר לו אינו שייך בקשה.

והנה הבקשות דשמונה-עשרה אינן רק שמבקש על צרכי גופו לבד מה שחסר לו בגשמיות, כי אם מבקשים על מה שחסר לו בגשמיות וברוחניות, ובאמת הנה עיקר הבקשה צריכה להיות על החסרון ברוחניות, היינו מה שאינו מאיר לו גילוי אלקות בנפשו ובעולם.

וזהו ענין סדרי הברכות והבקשות, דתחלת הכל היא בקשת חנינת הדעת, שהקב"ה יחוננו בדעת לידע ולהכיר את האמת אשר עיקר החסרון הוא החסרון הרוחני, וזה גורם את החסרון בגשמיות, דאם הי' מאיר גילוי אלקות ממילא הי' טוב גם בגשמיות, וכמו בזמן הבית שהי' מאיר גילוי אלקות בעולם הי' להם ריבוי השפעה גם בהשפעות

גשמיות שהיו איש תחת גפנו ואיש תחת תאנתו, ומה שחסר בגשמיות זהו מצד החסרון ברוחניות. ואותה אנו מבקשים בשמונה-עשרה שיומשך גילוי אלקות, שזהו ענין ברוך אתה הוי', שתהי' הברכה וההמשכה למטה בבחינת גילוי. והיינו כשמתכוונן ברוממות אלקות שאין ערוך אליו כלל, ואיך שהוא רחוק מאלקות בתכלית, על ידי זה יתמרמר מאד ומבקש מעומקא דליבא שיומשך גילוי אלקות למטה.

ההתחלה היא מהקרירות דדקות הרע

והנה על ידי בקשות אלו נעשה בחינת "קשת" להרוג את החיצונים, דההפרש בין "חרב" ל"קשת" הוא שהחרב הורג את השונא שעומד אצלו בקרוב, אבל השונא שעומד מרחוק אינו יכול להרגו בחרב, אבל ע"י הקשת יכול להרוג גם את השונא שעומד מרחוק, הקשת כל שמושכים אותו יותר על גבי היתר מגיע למרחוק יותר. וכך הוא ענין התפלה שהבקשות נעשות בבחינת "קשת" להרוג את דקות הרע שבו, וכל מה שמושך את הקשת יותר, היינו שיתמרמר יותר על ריחוקו, יגיע יותר למרחוק, להרוג גם את הרע שבדקות מאד שאינו מרגיש אותו כלל, וכמ"ש אוילים מדרך פשעם, לפי שאינו מרגיש בהרע שבדקות, ונדמה לו שאין בו כלל, לפי שאינו נותן דעתו על זה ("ער כאפט זיך ניט אז בא אים איז פאראן אזעלכע ניט גוטע זאכען") או שאינו חושבם לרע כלל, דקות הרע שבו המה עושים במחשך מעשיהם אשר מורידים אותו ח"ו מעט מעט, עד שמורידים אותו ו"ל ברע גמור.

דהנה יש דברים בדקות הרע שהם קשים הרבה יותר מגסות הרע. דגסות הרע הנה הוא נראה וניכר ואי אפשר לטעות בו, ומאחר שידע ברור שהוא רע הרי הוא נזהר בזה, ואם ח"ו לא עמד בנסיון ועבר, הנה הדבר שעבר עבירה מעיק לו וחוזר בו ומתחרט על זה ועוסק בתקוני תשובה, אבל דקות הרע שאינו ניכר כל כך, הרי אינו יודע ממנו ופעולתו קשה יותר מגסות הרע, מה שמקרר אותו אשר העדר מצות-עשה אינו נוגע לו ולא-תעשה אינו מפחידו ("דער ניט מקיים זיין א מצוה רירט אים ניט אָן און א לא תעשה שרעקט אים ניט") וחוזר אחרי ההיתרים והקולות, שה"בדיעבד" הוא אצלו "לכתחילה", וככה יורד מדחי אל דחי עד שנעשה קל שבקלים. וההתחלה היא מהקרירות דדקות הרע.

ועל זה נסדר סדר הברכות בהבקשות דשמונה-עשרה, דאחר שלש ראשונות שענינם התקשרות נפשו ונשמתו בנשמת האבות הקדושים ובשרש נשמתו למעלה, הנה ברכה ובקשה ראשונה היא בקשת חנינת הדעת לידע ולהכיר גם את דקות הרע, והוא על ידי השגה אלקית, אשר על ידי ידיעה והכרה זו בדקות הרע הרי הוא בא לידי תשובה, שהיא ברכה שני' בבקשת עזר מלמעלה שתהי' תשובתו אמיתית, ומכיר בחטאו ומבקש סליחה ומחילה על העבר, ובזה הנה הוא בא לידי בקשת הגאולה שיגאל את הנפש האלקית ממצר הנפש הבהמית, ובא לידי בקשת רפואה לרפאות את נפשו האלקית מהריח רע

ומן התחלואים שנדבקו בה בהיותה בגלות בנפש הבהמית, ומזה בא לידי בקשת ברכת השנים במזונות דתורה ועבודה וכו' בשארי הברכות שהן בקשות בגילוי אלקות בנפשו ובעולם, דעל ידי זה הרי הוא מכרית גם הדקות דדקות הרע.

דקות הרע מעלים ומסתיר לגבי מדריגות עליונות

וזהו הטעם מה שאחר שמונה עשרה דוקא אומרים וידויים אשמנו בגדנו כו', דלכאורה הנה ענין הוידוים מקומם קודם התפלה, אבל אחר העבודה דפסוקי דזמרה ברכת קריאת שמע וקריאת שמע ועוד יותר הברכות והבקשות דשמונה עשרה מה מקום לוידיים.

אך הענין הוא דהנה קודם התפלה דרך איש ישר בעיניו כשלא עשה עבירה ואדרבא עשה איזה מצוה או למד תורה נדמה לו שהוא קרוב לאלקות ואינו מרגיש כלל בהרע שבו, אמנם ע"י הצירוף דתפלה שמצרף לכסף כו', ואיש לפי מהללו היינו בההילול והשבח דתפלה, שמבקש קרבת אלקות, אז מרגיש את הסיגים והפסולת שבו שמונעים ומעכבים אותו מהגילוי, אלא שבפסוקי דזמרה וקריאת שמע מרגיש רק בגסות הרע לבד ולא בדקות הרע, כי לגבי מדריגות תחתונות אין דקות הרע מעלים ומסתיר כי אם לגבי מדריגות עליונות שם מעלים ומסתיר דקות הרע גם כן.

ולזאת דוקא כשמגיע לשמונה עשרה שרוצה להיות בבחינת הקירוב לאור אין סוף שאין ערוך אליו אז מרגיש גם בדקות הרע שבו ומתמרמר מאד על זה שעל ידי זה מכרית גם את הרע שבדקות, וזהו ענין הוידוים שאחר שמו"ע דהיינו דחיית הרע.

(ספר המאמרים תשי"ד עמ' 98 ואילך)

הוספה

לקט מתוך דברות קודש
בעניני הוראה, הדרכה וחיזוק בעבודת השי"ת
דברים אלו לא הוגהו על ידי רבינו, ובאו כאן כמעט ללא עריכה,
באופן שנאמרו, מלבד שינויים קלים להקל על הקורא

בעלי עסקים ובעלי תורה - "כל חלב לה"

ענין מתנות כהונה בעבודת האדם / חלק המובחר שבזמן - לקדושה / הנהגה
הראויה באמריקה / הזהירות אצל בעל עסק / אפשר לקיים כל המצוות ועדיין
"חיים שאולה"!

ענינים של מתנות כהונה הוא - שמכל דבר שהי' לאדם, הוצרך ליתן לכהנים, הן
מענינים של 'פנימי' והן מענינים ששייכים ל'מקיף': אור פנימי - כמו תרומה וביכורים,
ואור מקיף - כמו ראשית הגז, השייך ללבושים ("מקיף" לאדם).

הכתוב מבאר את הענין של מתנות כהונה - שמכל דבר יש ליתן את ראשיתו להקב"ה,
שהרי הכהנים אשר "ה' הוא נחלתם", אינם מתעסקים בעניינים גשמיים ו"ה' נחלתם",
ולכן הנתינה להם נחשבת כנתינה להקב"ה, והכהנים "משלחן גבוה קא זכו".

ולכן - כמ"ש הרמב"ם - גם עתה ישנו ענין זה: כשאדם נותן לעני לאכול, עליו לתת
לו "מן הטוב והמתוק שבשולחנו", "כיסה ערום (כמ"ש "כי תראה ערום וכסיתו") יכסה
מן היפה שבכסותו", וכן "אם בנה בית תפלה, יהי' נאה מבית ישיבתו", כמ"ש "כל חלב
לה".

כלומר, שמכל הענינים שיש לאדם - ממזון, לבוש ובית - עליו ליתן את הראשון
והטוב ביותר ("דאָס ערשטע און דאָס בעסטע") ל'כהן' שבנפשו פנימה, כלומר לעניינים
של קדושה, שהרי "עני" (שצריכים ליתן לו מזון ולבוש) קאי על הנפש האלקית אצל
בינוני (אשר נפש הבהמית בהתגברות וחוזק לגבי').

ובנוגע לבית - כותב הרמב"ם בפירוש "בית תפלה", שזהו להקב"ה.

בכדי שפרטי ההנהגה יהיו באופן זה, צריכה להיות הכנה כללית - שזהו שמסיים
הרמב"ם "הקדיש דבר כו' וכן הוא אומר כל חלב לה", שצ"ל הכנה כללית שידע ויחוש
שהציקר הוא "לה", ואז ממילא נעשים גם פרטי הנהגותיו בעניני מזון לבוש ובית
באופן שהטוב ביותר נותן הוא להכהן שבנפשו פנימה.

לקראת שבת

כה

וענין זה נוגע גם בגשמיות, כי מכיון שזהו ענין של מתנות כהונה, הרי בענין זה ישנה הוראה – המעשה באחד שנתן פחות מעשר ממה שהי' צריך ליתן, ולשנה הבאה הי' לו רק אותה כמות כפי שהי' צריך ליתן לכהן.

חלק המזבח שבזמן – לקדושה

וכן הוא גם בנוגע לזמנים: ישנם זמנים שבהם אין לאדם שייכות להוויות העולם, ובכלל הרי זה שנותיו הראשונות של האדם, וישנם זמנים שבהם עסוקים בהוויות העולם. וכן במשך השנה ישנם ימי החול שבהם טרודים, ושבתות ומועדים שבהם אין טרודים, ובפרט ראש השנה ועשרת ימי תשובה, שאז הוא "קירוב המאור אל הניצוץ".

יש לדעת ש"כל חלב לה": יש לתת להקב"ה את הזמן הראשון והטוב ביותר. בכל יום גופא, הזמן הטוב והרגוע ביותר של האדם הוא מיד בקומו בבוקר, שאז ראשו רגוע – זמן זה יש לתת להקב"ה, כמ"ש "ראשית עריסותיכם חלה תרימו תרומה גו'", ופירש הרבי הרי"צ: "ראשית עריסותיכם" – "דתיכף ומיד בקום האדם מעריסתו, יתנו לה' תרומה", שעליו ליתן זמן זה להקב"ה.

ולכן כשדובר במדינה זו – אמריקה – אודות סדר הלימודים בישיבות, עמד הרבי בתוקף על כך שבשעות הבוקר ילמדו לימודי קודש דוקא, ולימודי חול יהיו רק אחר חצות היום, כיון שבבוקר, כשהראש הוא לאחר מנוחה ("אויסגערוט"), וזהו הזמן הטוב ביותר, וכפסק הרמב"ם "כל חלב להוי'", ורק במשך היום, אזי יכול לעסוק בהענין ד"וברכך ה' אלקיך בכל אשר תעשה".

בעל עסק – צריך לידע מה העיקר

וענין זה נוגע לבעלי עסק: אף שעסקם הוא ב"עובדין דחול" – עליהם לדעת שהעיקר הוא תורה ותפלה, ואת הזמן הראשון והטוב ביותר ביום יש ליתן להקב"ה. לכל לראש צריכים להתפלל, אחרי התפלה צריכים ללמוד (כהדין שצריך לילך "מבית הכנסת לבית המדרש"), ורק אח"כ לאכול פת שחרית (כפסק הצ"צ שפת שחרית היא אחרי התפלה, וכיון שמבית הכנסת צריך לילך לבית המדרש, נמצא שפת שחרית היא גם אחרי הלימוד), ורק אח"כ אפשר לעסוק בעניני הרשות.

יש לדעת שהעיקר הוא תורה ותפלה, ולא שבעיקר יהי' שקוע בהעסק, וילמד "פרק א' שחרית ופרק א' ערבית" רק כדי לצאת ידי חובת השולחן-ערוך, לומר את התיבות ולא לשמוע מה שפיו מדבר, ולא להתבונן במה ששומע. את הזמן הטוב ביותר, את הכחות הטובים ביותר, את יגיעת הראש ואפילו את יגיעת הכפיים – יש ליתן לתורה ותפלה.

הן אמת שתרומה צריכה להיות "ראשית ששירי" ניכרין, וכן הוא גם במעשר שצ"ל חלק עשירי, וכפי תקנת אושא "אל יבזבו יותר מחומש" (מלבד מ"ש אדמו"ר הזקן

שכאשר מדובר אודות הצלה, "לא גרעא רפואת הנפש כו' וכל אשר לאיש יתן בעד נפשו", אבל אין זה ענין הצדקה) – אבל אפילו כאשר כל היום מנוצל לעסק ומיעוטו לתורה ותפלה, הרי מיעוט זה הוא העיקר דכל היום, ולכן הרי זה צריך להיות ה"חלב". וההכנה הכללית לזה צריכה להיות קבלת עול, שמיד בקומו משנתו יאמר "מודה אני בקבלת עול, ותהי' אצלו ההנחה ("דער אָפלייג") ש"כל חלב לה" כנ"ל, וענין זה נוגע גם בגשמיות, כנ"ל.

'בעלי תורה' מוכרחים גם לתת "חלב להוי"

קרח חלק על כהונת אהרן. טענתו של קרח היתה שאין צורך לתת "כל חלב" להכהן, כיון ש"כל העדה כולם קדושים ובתוכם ה' ומדוע תתנשאו".

יש טענה שאפילו בשעה שאין עוסקים בתורה הרי גם אז "אכל כי עשרה שכינתא שריא", שענין זה הוא אפילו בשעה שאינם עוסקים בדברי תורה; ואפילו אם הוא אחד – הרי יש לו נפש אלקית, ואפילו לקל שבקלים יש נשמה, אלא שהיא בבחינת מקיף, ובמילא, בכל מקום שהולך, הולך הוא יחד עם הנשמה ועם הקב"ה, ואם כן – "מדוע תתנשאו"?

ובפרט אם הוא בעל תורה – יכול הוא בודאי לעשות כרצונו, שהרי "תורה מגנא ומצלא", "עבירה מכבה מצוה ואין עבירה מכבה תורה", וממילא יכול הוא לדבר כו', והתורה תגן עליו.

– איתא במאמר חסידות, שטענת ופלוגתת קרח נגד משה ואהרן היתה, שכיון שכולם הם נשמות דאצילות, אין צורך בהענין ד"תתנשאו". בדורות שלאח"ז, שבהם נשמות דאצילות היו רק יחידי סגולה – יש צורך במשה רבינו; אבל דור המדובר, שהי' "דור דעה", ואצל שבעים הזקנים הי' הענין ד"ואצלתי מן הרוח", ועל ידם נמשך ענין זה בכל ששים רבוא בנ"י עם הנשמות פרטיות, הרי מכיון שאוחזים במדריגת האצילות – טענו הם – "מדוע תתנשאו", לשם מה זקוקים למדריגה נעלית יותר?

על דרך זה ישנה גם עתה טענת קרח זו (שהרי כל הענינים שהיו בשעת יציאת מצרים ישנם גם לאח"ז), שטוען: מכיון שהוא בעל תורה, הרי די בכך, ואין צורך ביותר מזה – על כך אומרים, שלא די ב"טלית שכולה תכלת", אלא צ"ל ציצית דוקא, שענינה יראה וביטול. וכן "בית שמלא ספרים", שהוא מלא תורה, חייב במזווה, שבמזווה ישנן ב' הפרשיות "שמע" ו"והי' אם שמוע", שבפרשת "שמע" נאמר "ואהבת", ופרשת "והי' אם שמוע" ענינה יראה.

וזהו ענין המזווה: כשם שהמזווה שומרת על הבית וכל אשר בתוכו, כמו כן ב"בית שמלא ספרים", שיש בו תורה – אם אין בו אהבה ויראה אזי חסר בענין התורה, כיון ש"אורייתא בלא דחילו ורחימו לא פרחא לעילא". וזהו "בית שמלא ספרים חייב

במזוזה, היינו, שהאהבה ויראה שומרים על התורה, שתהי' כראוי, "שיראתו קודמת לחכמתו" – רק אז "חכמתו מתקיימת". ו"כל האומר אין לו אלא תורה כו".

לקיים כל תומ"צ בעוד הוא "חיים שאולה"!

עונשו של קרח הי' "וירדו חיים שאולה". ואיתא על זה, שהחידוש בזה הי' הציורף ד"ש"אול" עם "חיים". נמצאים ב"ש"אול תחתית, שקועים ברע ובעומק רע, וחושבים שחיים; טוענים ש"כולם קדושים", מכיון שיש לו נשמה, ולכן בכל מקום שנמצא הרי הוא עם הקב"ה ("ובתוכם ה'").

טענתו של קרח ש"כולם קדושים" היא אכן אמת. בכל מצב שהוא יש בו נשמה, ויש בו תורה. אבל אעפ"כ הרי הוא שקוע ב"ש"אול – שכן, מה היא פעולת התורה, בשעה שהתורה נמצאת במקום אחד, והוא נמצא במקום אחר?

יתירה מזו: כמ"ש אדמו"ר הזקן שכאשר לומדים תורה שלא כראוי, אזי נמצאת התורה בגלות בקליפות, שזהו מ"ש בתניא "כמשל האוחז בראשו של מלך. . . וטומן פניו" במקום שהוא "מלא צוה". וזהו פירוש נוסף בהתיבות "חיים שאולה" – שלוקח עמו את התורה, שהיא חיים, לש"אול תחתית.

והעצה לזה היא "מתנות כהונה" – לתת את זמנו הטוב ביותר, ואת כחותיו הטובים ביותר, לתורה ותפלה. הן מ"מזון", הן מ"לבוש" והן מ"בית" – יתן את ה"ראשית", הטוב ביותר, להקב"ה. והכנה כללית לזה – שמיד בקומו משנתו יאמר "מודה אני" בקבלת עול.

וע"י הענין דמתנות כהונה – ישנו הענין דברכת כהנים, "יברכך גוי וישמרך", "בבנים" ו"בממון" וכו', ובאופן ד"פרח מטה אהרן", היינו, ש"עד מהרה ירוץ דברו" – ההמשכה אינה נפסקת אלא יורדת למטה; "שקדים" – שוקד על הטוב, בכל הדברים הטובים, בכל המצטרך לו בגשמיות וברוחניות.

(שבת פרשת קרח תשי"ד)

מחלוקת במשה – מחלוקת גם "עם כל עדתו" שלו!

יש טוענים ש"כולם קדושים", כל אחד יכול לפסוק כרצונו, כל אחד הוא "פוסק" – מה מותר ומה אסור. ולכן, צריכים לדעת, שזו היתה שיטת קרח, וכתוצאה מזה נעשית מחלוקת

גם ביניהם עצמם – "מחלוקת כו" שאינה לשם שמים זו מחלוקת קרח וכ"ע עדתו". צריך להיות ביטול לבעלי תורה, לאלו שיכולים לפסוק על-פי תורה, שהפסק שלהם פועל גם על המציאות, כידוע שהתורה היא "בעל-הבית" על המציאות.

מעטרין את הביכורים, ו"העשירים מביאים ביכורים בקלות של כסף וזהב" (אף שלאח"ז "חוזר הכלי לבעליו") – שכל זה מורה על גודל השמחה שבהבאת הביכורים (כמודגש גם במקרא ביכורים, שאין קורין אלא בזמן שמחה), שלכן משתדלים שיהיו הביכורים באופן הטוב ביותר.

וענינו בכללות העבודה – שכאשר נשמחו נמצאת בעוה"ז הגשמי ומלוכשת בגוף גשמי שיש לו צרכים ותאוות גשמיים (החל מאכילה ושתי, שבזה תלוי חיבור הנשמה בגוף, שבאופן כזה דוקא יכול להיות קיום התומ"צ, כמ"ש "וחי בהם"), אזי ההתעסקות בענינים הגשמיים צריכה להיות באופן שלכל לראש צריך ליתן את הטוב והשובח לה', כמ"ש הרמב"ם: "והוא הדין בכל דבר שהוא לשם הא-ל הטוב שיהי' מן הנאה והטוב . . . וכן הוא אומר כל חלב לה' וגו'", ועי"ז מובטח הוא שהתעסקותו בענינים הגשמיים תהי' באופן הרצוי.

(שבונוות תשי"ז)

עוד יש "לקחת" מפרשה זו את הענין המדובר אודות מתנות כהונה, כפי שמבאר הרמב"ם "כל חלב להוי'", שכאשר נותנים לעני – שבזה נותן הוא להקב"ה, כמ"ש "מלוה ה' חונן דל" – צריך ליתן מהמובחר, וכן הוא בבית-תפלה.

כלומר: את הטוב שבזמנו, את הטוב שבכחותיו, את הטוב שבכל מה שיש לאדם, שהדבר הטוב והיקר ביותר לאדם הוא ילדיו – עליו לתת את ילדיו להקב"ה, ואת הזמן הטוב ביותר של ילדיו, שהם שנותיהם הראשונות.

(ש"פ קרח תשי"ד)

כשמביא המזבח לכהן - השארת תהי' כרבעי

אחד מהדינים המיוחדים בביכורים – שצריכים להיות "מן המובחר" דוקא, ועוד זאת, שצריכים להביא אותם באופן של כבוד והידור, שכן, נוסף לכך שהכהן אינו צריך לחזור אחר הביכורים (כמו בתרומות ומעשרות שצריך לחזור על הגרנות), אלא צריכים להביא את הביכורים אליו, הנה עוד זאת, שהיו